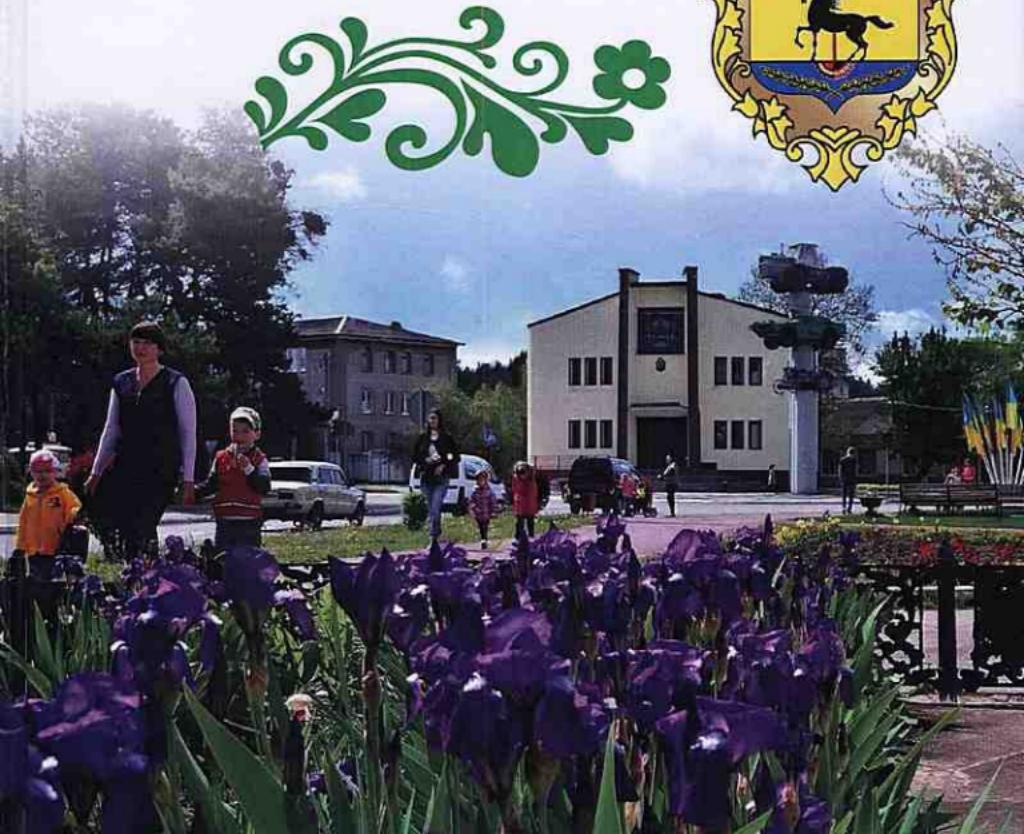

A36371
9(2)
K563

Станіслав КОВАЛЬЧУК
Альбертина КОВАЛЬЧУК

СЛАВУТА

МИНУЛЕ
І СУЧАСНЕ

Зміст

Передмова	3
Глава 1. Дослідники історії міста	5
Глава 2. Край Волинський у XI-XVIII ст	8
Глава 3. Славути красної бори соснові	14
Глава 4. Археологічні дослідження краю	15
Глава 5. Природа Славутчини	18
Глава 6. Заснування міста Славути	22
Глава 7. Власники землі Славутської	26
Глава 8. З історії роду князів Санґушків	29
Глава 9. Князь Павел-Кароль Санґушко (1680–1750 р.)	32
Глава 10. Славута у XVII столітті	36
Глава 11. Славута у 1701–1800 роках	38
Глава 12. Іеронім-Януш Санґушко (1743–1812 р.)	41
Глава 13. Князь Євстафій-Еразм Санґушко (1768–1844 р.)	42
Глава 14. Княжий палац у Славуті	47
Глава 15. Князь Роман-Адам Санґушко (1801–1881 р.)	49
Глава 16. Князь Роман-Даміан- Євстафій-Павло Санґушко (1832–1917 р.)	53
Глава 17. Віхи історії міста у XIX ст	65
Глава 18. Костъол Святої Дороти	67
Глава 19. Славутська драма	72
Глава 20. Ікона з Афона у Славуті	76
Глава 21. Курорт у Славуті	78
Глава 22. Славута у 1901–1944 рр	83
Глава 23. Славута на початку ХХ століття	93
Глава 24. Славута у 1914–1920 роках	101
Глава 25. Перші кроки радянської влади	112
Глава 26. Славута у 1921–1940 рр	122
Глава 27. Голод, чистки і репресії на Славутчині	130
Глава 28. Перші місяці окупації міста	135
Глава 29. Концтабір військовополонених під Славутою	147
Глава 30. Підпільна група лікарі	153
Глава 31. Нові підпільні організації і партизанска боротьба	156
Глава 32. Холокост у 1941–1942 рр	160
Глава 33. Визволення міста	162

Глава 34. Долання наслідків війни	165
Глава 35. Промисловість міста у 50–80 роках	168
Глава 36. Місто у 1980–2000 рр	170
Глава 37. Розбудова інфраструктури міста	182
Глава 38. Будівництво соціально-культурних об'єктів	195
Глава 39. Міська влада і її реформування	203
Глава 40. Славута у 1945–2015 роках	208
Глава 41. Місто в роки перебудови і становлення незалежності України	211
Глава 42. Загострення соціальних проблем	216
Глава 43. Герб і прапор міста Славути	221
Глава 44. Паспорт міста Славути на 2001, 2015 роки	224
Глава 45. Місто на початку ХХІ століття	226
Глава 46. Славута — промисловий центр Хмельниччини	229
Глава 47. Медичні установи Славути	246
Глава 48. Освітні установи міста	251
Глава 49. Культура	263
Глава 50. Засоби масової інформації	271
Глава 51. Громадські об'єднання, клуби, ради і товариства	273
Глава 52. Вибори — 2015	280
Глава 53. Твої люди, Славуто!	290
Додаток 1. Цікаво знати	301
Додаток 2. Список використаної літератури	305
Додаток 3. Відомості про статус міста Славути	306
Про авторів	307
Зміст	309
Для нотаток	311

Автори книги просять вибачення за допущенні помилки.

1. Стор. 207. Другий абзац знизу.
Надруковано «Супрун А.Г.» потрібно читати «Паламарчук М.Ф.»
2. Стор. 208. Перший абзац зверху.
Надруковано «Власюка К.П.» потрібно читати «Сидора В.Б.»
3. Стор. 243. Перший абзац зверху.
Надруковано «Смірнов С.П.» потрібно читати «Смірнін С.П.»

Глава 26. Голод, чистки і репресії на Славутчині

Штучний голодомор 1932–1933 рр. не обминув мешканців міста. Секретар Славутського райкому партії 6 квітня 1933 року інформував Вінницький обком (Славутчина входила тоді до складу Вінницької області) і ЦК КП (б)У про те, що на “Славутській файфурні ... малась незначна кількість антирадянських виступів. Два комсомольці ремонтного цеху вночі казали: “Та на чорта нам... той договір, коли люди пухнуть з голоду, хліба немає, біля горна вмирають, а їм — договір”. В іншому звіті від липня 1933 року відмічено, що “за останній час були випадки, коли сім'ї робітників на фаянсовому заводі, особливо багатодітні, опухають. Опухло 15 сімей через малі норми хліба: 600 г для працюючих і 200 г для утриманців...”

Документи засвідчують, що керівники району (секретар РК КП (б)У Осіпов В. А. у 1932 році, а голова РВК Чухрай А. А. у 1933 році) були піддані репресіям і зняті з посад в першу чергу за невиконання планів хлібозаготівель. Осіпова В. А. зняли з роботи за “приховання справжнього стану району”, а голову РВК Чухрая А. А. виключити з партії за те, що “на протязі трьох років подавав невірні дані про стан селянського господарства району (інформував про виконання плану хлібозаготівлі у 1932 році на 102,5%, а фактично план виконано на 56%), у будинку дитини з 32 дітей померла 21 дитина.” Неважко уявити наслідки голоду в районі і місті, якби ці керівники забезпечили виконання державних завдань по вивезенню хліба з сіл району в повному об’ємі.

З 1933 року на підприємствах, в установах міста так звані “трійки” проводили “чистку” партійних і господарських кадрів. Знято з роботи і виключено з партії у 1933 році директора Славутського паперового технікуму Жардиновського Л. А.

31 жовтня 1935 року «трійка» у складі заступника начальника РВ НКВС Нейландіка, зав. райвно Майбродського і секретаря РК КП (б)У Літвінова “піддали перевірці вчителів Славутської неповно-середньої польської школи”, внаслідок чого звільнено з роботи директора школи Соколовського С. А. за “потурання націоналістичним поглядам”, вчительку агробіології Соколовську Е. А. — як “дружину директора”, вчителя фізики і математики Слівінського С. Л. — “за залицяння до молодої дівчини”, сторожа школи. Класного керівника Обожицького І. І. з

роботи знято за те, що він “побоявся раніше працювати у прикордонному селі Потеребі”.

Місцеві органи влади у 1935 році посилили боротьбу з релігійними віруваннями, переслідували громадян за релігійні перевченання. Президія Славутської селищної ради 7.09.1935 року прийняла постанову про закриття трьох єврейських молитовних будинків, костьолу і передачу їх приміщень організаціям і установам міста. „Молитовний будинок по вул. Б. Хмельницького під назвою “Новомістна синагога” передати під будинок райбібліотеки, “Велику синагогу” по провулку Шкільному, 1 — під будинок оборони, синагогу під назвою “Козацька” по вул. Козацькій — під музей, у католицькому костьолі відкрити клуб, “а гроби з-під костьолу перенести на цвинтар”. Віруючим евреям передано в оренду три діючих синагоги за адресами: вул. Б. Хмельницького, 80, вул. Козацька, 16 і провулок Шкільний, 2. Згодом, у 1937 році було закрито і православну церкву на площі Т. Шевченка, у приміщенні якої зберігали коноплі.

Продовжувалася конфіскація житла у мешканців міста, що засвідчує витяг з протоколу засідання президії райвиконкому від 8.02.1935 року: “Житловий будинок по вул. М. Грушевського, 42 з приватного користування позбавленого виборчих прав гр. Германа та житловий будинок по вул. Барабанській, 14 з приватного користування позбавленого виборчих прав Аксельруд Арина вилучити і використати їх для музею та райшляхтрансу, оскільки дані приміщення за своїм місцем знаходження і технічним станом цілком відповідають даним потребам.”

Репресії щодо партійних і господарських працівників приводили до плинності керівних кadrів. На кінець 1935 року у складі працівників Славутського району, які входили в номенклатуру обкому партії, було 49 чоловік. З них лише 13 чоловік працювало на своїх посадах до 1935 року, 6 посад були вакантними, а 30 керівників районних установ, директорів заводів міста і району, великих артілей замінено протягом 1935 року. У вересні 1937 року партзбори міськради слухали питання “про антипартийні поступки і зловживання на посаді голови Славутської міськради Баліна.” Голова звинувачувався в тому, що підтримував стосунки з сім'єю репресованого раніше голови РВК Курченка, купив велосипеда поза чергою і взяв з міськвиконкому додому тумбочку і доміно.

Нерідко ініціаторами чисток і репресій виступали органи НКВС. З листа лейтенанта держбезпеки Крупнікова від 7.02.1937 року: "Таємно. Секретару Славутського РКП. По електростанції. В порядку чистки Славутської електростанції прошу Вас сприяти зняти з роботи слідуючих осіб: Берна Суні Янкелевич, старшого електромайстра, Нетикшу Володимира Васильовича, машиніста, Сукова Михайла Олексійовича, чорноробочого".

У травні 1938 року на районній партконференції слухалося питання про внутрішньопартійну роботу. У доповіді секретаря відмічено, що за звітний період (травень 1937 — травень 1938 рр.) "виключено з партії 30 "ворогів народу", в т.ч. редактора газети "Прикордонна правда" Бабця М. П., заступника редактора Надеєнка Н. П., секретаря редакції Костинського Б. Ф., завідуючого фінвідділом Владімірова Ф. С. (обкладав непосильними податками колгоспи), завідуючого райВНО Майбродського (приховував дійсний стан у народній освіті, брав на роботу у школи ворогів народу), секретаря РК ЛКСМУ Савалова М. Д. та ін. Всього комуністів заарештовано 18, за 1937 рік виключено з партії 50 чоловік.

16.08.1937 року слідчі органи розпочали справу працівників редакції газети "Прикордонна правда". Газетний працівник Шевчук П. К. (родом з с. Головлі) та активний дописувач червоноармієць 9 кавалерійської дивізії Ковалев звинувачувалися у пропаганді українського націоналізму та в контрреволюційній діяльності. В цій же справі 20 вересня було заарештовано літпрацівника газети Горського А. Ф., всього по справі проходило 24 підозрюваних. У матеріалах слідства стверджувалося, що перед А. Ф. Горським "ставилися завдання активно боротися з радянською владою, добиватися встановлення української самостійної республіки і відторгнення України від Радянського Союзу, готовити кадри української молоді для повстання." 7 січня 1939 року обласний суд розглянув справу Горського А. Ф. та інших заарештованих, справу було передано на дослідування, а 19 січня багатьох звільнили з-під арешту через відсутність складу злочину, інших розстріляли.

У 2012 році вийшла книга «Реабілітовані історією. Хмельницька обл. Книга четверта», в якій подані списки громадян Славутського району і міста Славути, що постраждали від політичних репресій у 30–50-х роках ХХ ст. і згодом реабілітовані. У списку короткі відомості про 3426 осіб, які зазнали репресій, з

них 726 громадян розстріляно. Калярні функції щодо мешканців району здійснювали: райвідділ НКВС, повітова надзвичайна комісія, районні, обласні прокуратури та військова прокуратура корпусу, «двійки» та «трійки» обласного відділу НКВС, окружний суд, особливі наради ДПУ Славутського прикордонного загону, військові трибунали дивізій, особливі наради колегій НКВС СРСР та прокуратури СРСР, ДПУ УРСР та НКДБ СРСР.

Рішення про виселення з населених пунктів приймалися також загальними сходами жителів сіл, в архівах відомості про кількість постраждалих від таких «судів» відсутні. Мешканці міста і району піддавалися додатковим репресіям у зв'язку з тим, що жили у прикордонній зоні, де особливі повноваження мали прикордонні служби, що входили до НКВС.

В наявних у архівах справах репресованих відсутні випадки осудження людей за конкретні злочини. Їх судили переважно за політичними звинуваченнями: контрреволюційна діяльність, членство в антирадянських організаціях, шпигунство, зрада Батьківщині, антирадянська діяльність та агітація, шкідництво.

Серед постраждалих:

Бабець Микола Петрович, 1899 р.н., редактор райгазети, 7.04.38 р. засуджений до розстрілу.

Банчик Йосип Шайович, 1904 р.н., завідуючий райошадкаси, 7.04.38 р. засуджений до розстрілу.

Барановський Павло Маркович, 1898 р.н., освіта вища, вчитель математики, 4.12.37 р. засуджений до розстрілу.

Бафталовський Денис Панфілович, 1888 р.н., лісничий, 2.02.38 р. засуджений до розстрілу.

Берг Броніслав Адамович, 1903 р.н., завідуючий партійним кабінетом райкому КП (б)У, засуджений до 5-ти років ув'язнення у ВТТ.

Березницький Герман Данилович, завідуючий виробництва артілі «Смолопродукт», 27.09.38 р. засуджений до розстрілу.

Берн Сунь Янкелевич, 1903 р.н., єврей, електромайстер, 19 вересня 1938 року розстріляний як польський шпигун. Звинувачувався у агітації проти міроприємств партії і в диверсійній діяльності (1 травня 1937 року не дав світла у військове містечко).

Винявський Йосип Антонович, 1907 р.н., освіта вища, начальник ветслужби 101-го кавполку, 4.12.37 р. засуджений до розстрілу.

Владіміров Федір Степанович, 1893 р.н., член ВКП (б) з 1919 р., завідуючий районного фінвідділу, 26.10.36 р. засуджений до 5-ти років позбавлення волі у ВТТ, загинув на засланні.

Галинський Адольф Йосипович, 1906 р. н., начальник лісопункту лістрансгоспу, 2.02.38 р. засуджений до розстрілу.

Гнидін Григорій Якович, 1901 р. н., директор заводу смолопродуктів, 16.12.37 р. засуджений до розстрілу.

Грабовський Антон Бернардович, 1914 р. н., вчитель польської школи, 16.01.38 р. засуджений на 10 років ув'язнення у ВТТ.

Древецький Тарас Елпідифорович, 1885 р. н., працівник житлового відділу міськвиконому, 21.10.44 р. засуджений на 20 років позбавлення волі за зв'язок з ОУН-УПА.

Дрегало Трохим Федорович, 1900 р. н., вчитель середньої школи, 21.09.38 р. засуджений до розстрілу.

Іванов Ігор Миколайович, 1905 р. н., освіта вища, священник, 30.06.58 р. засуджений на 7 років позбавлення волі у ВТТ.

Карпінський Павло Ілліч, 1894 р., звинувачений у контрреволюційній діяльності через те, що мав праці Бухаріна і Зінов'єва, осуджений на 10 років.

Карпюк Йосип Степанович, 1894 р. н., заступник директора маслозаводу, 25.12.37 р. засуджений до розстрілу.

Келюх Василь Іванович, 1894 р., начальник цеху лісозаводу № 1, звинувачений в тому, що стався нещасний випадок з працівником цеху та у шпигунстві, розстріляний.

Келюх Михайло Іванович, 1889 р., столяр паперової фабрики, в роки громадянської війни організував загін на боротьбу з білополяками, звинувачувався у антирадянських настроях, контрабанді і у відмові підписатися на позику, 8.01.1938 р. засуджений на 10 років ув'язнення в ВТТ.

Костинський Болеслав Францович, 1905 р. н., секретар районної газети, 21.09.38 р. засуджений до розстрілу.

Красномовець Тимофій Михайлович, 1882 р., звинувачений у шпигунстві і у агітації проти радянської влади, розстріляний 21.09.1938 року.

Лісовий Антон Макарович, 1894 р. н., благочинний православних церков району, 25.01.50 р. засуджений на 10 років позбавлення волі.

Макогоненко Олексій Васильович, 1905 р. н., секретар райкому КП (б)У, 17.03.39 р. справу закрито.

Маньковський Йосип Олександрович, 1889 р.н., член компартії Польщі (1920–1932 рр.), член ВКП (б)У 1933–1935 рр, завідувач тарної бази, 13.09.37 р. засуджений до розстрілу.

Марковський Максим Никифорович, 1879 р., звинувачений в українському націоналізмі і шпигунстві, розстріляний 19.09.1938 р..

Мартинюк Григорій Тимофійович, 1890 р.н., директор Манятинського цегельного заводу, 20.10.37 р. засуджений до розстрілу.

Мухарський Мефодій Сигізмундович, поляк, працював змінним майстром на хлібозаводі. Заарештований органами НКВС 1.09.1937 року, звинувачений у шпигунській діяльності на користь Польщі та в “агітації проти життя в СРСР і вихвалянні Польщі”. До переїзду у м. Славуту Мухарський М. С. працював у кузні села Хвоцівка, розкуркулений. Рішенням «трійки» НКВС від 16.12.1937 року Мухарський М. С. засуджений до розстрілу, вирок виконаний 7.01.1938 року.

Надиенко Митрофан Петрович, 1906 р.н., заступник редактора райгазети, 7.04.38 р. засуджений до розстрілу.

Недзельська Марія Антонівна, 1901 р.н., полька, робітниця лісозаводу, звинувачувалася у контрреволюційній діяльності, відмовилася підписатися на позику, засуджена на 10 років позбавлення волі.

Недзельський Гнат Мар'янович, 1901 р.н., поляк, малописьменний, робітник паперової фабрики, звинувачення: контрреволюційна діяльність, засуджений до розстрілу, вирок виконаний 20.12.1937 р..

Одаренко Панас Петрович, 1898 р.н., голова райвиконкому, 26.10.37 засуджений до розстрілу.

Озов Георгій Андрійович, 1891 р.н., начальник цеху фаянсового заводу, 4.12.37 р. засуджений до розстрілу.

Панасюк Микола Олексійович, 1915 р.н., завідувач районної бібліотеки, 7.04.38 р. засуджений до розстрілу.

Ратушковський Олександр Федорович, 1897 р.н., завідувач відділу місцевої промисловості райвиконкому, 8.02.38 р. засуджений до розстрілу.

Роговський Анастасій Робертович, 1893 р.н., завідувач дослідної майстерні фаянсового заводу, 10.12.37 року засуджений до розстрілу.

Рибчинський Григорій Антонович, 1909 р.н., завідуючий електростанцією, 27.10.37 р. засуджений до розстрілу.

Савалов Микола Дмитрович, 1910 р.н., член ВКП (б) з 1930 р., секретар райкому комсомолу, 16.10.37 р. засуджений до розстрілу.

Соколовський Сигізмунд Адамович, 1905 р.н., директор неповної середньої школи, 13.09.37 р. засуджений до розстрілу.

Софієнко Феодосій Силович, 1898 р.н., технік-будівельник райвиконкому, 21.09.38 р. засуджений до розстрілу.

Сучек Лаврентій Георгійович, 1892 р.н., органіст костьолу, 15.03.30 р. засуджений на 3 роки позбавлення волі у концтаборі.

Терещенко Антон Андріанович, 1878 р.н., начальник залізничної станції, 28.05.37 р. засуджено на 1 рік позбавлення волі.

Теряєв Павло Іванович, 1913 р.н., бухгалтер райвиконкому, 7.04.38 р. засуджений до розстрілу.

Фурса Адольф Іванович, 1897 р.н., освіта вища, директор польської школи - семирічки, 23.03.34 р. засуджений на 3 роки позбавлення волі у ВТТ.

Шейнфельд Гершон Шмульович, 1897 р.н., директор толевого заводу, 24.09.38 р. засуджений до розстрілу.

Шейнфельд Юда Самійлович, 1895 р.н., секретар райгазети, 07.04.38 р. засуджений до розстрілу.

Шишов (Гржельчак) Іван Антонович, 1896 р.н., капельмейстер 104-го кавполку, 19.08.38 р. засуджений до розстрілу.

Розстріяні також жінки:

Зборовська (Гольденберг) Софія Францівна, 1885 р.н., полька, домогосподарка, 15.11.37 р. засуджена до розстрілу за шпигунство.

Іваненко Марія Федорівна, 1902 р.н., українка, друкарка міськради, 28.09.38 р. засуджена до розстрілу за шпигунство.

Ковальська Софія Фортунатівна, 1899 р.н., полька, домогосподарка, 19.12.37 р. засуджена до розстрілу за членство у контрреволюційній організації (ПОВ).

Пилиховська Ядвіга Захарівна, 1873 р.н., полька, домогосподарка, 19.12.37 р. засуджена до розстрілу за шпигунство.

Риль Ганна Іанівна, 1886 р.н., українка, робітниця паперової фабрики, 5.01.38 р. засуджена до розстрілу за шпигунство.

Сенюк Марія Мартинівна, 1892 р.н., полька, домогосподарка, 25.12.37 р. засуджена до розстрілу за членство у контрреволюційній організації.

Хартман Схоластика Войцехівна, 1894 р., полька, домогосподарка, 9.12.37 р. засуджена до розстрілу за шпигунство.

Репресій зазнали цілі родини, зокрема:

Поляки, брати Оржеховські засуджені до розстрілу:

Оржеховський Олександр Марцелійович, 1902 р.н., токар, 24.09.38 р..

Оржеховський Станіслав Марцелійович, 1891 р.н., токар, 10.12.37 р.

Оржеховський Фелікс Марцелійович, 1905 р.н., 28.10.37 р..

Поляки, брати Пшебитковські засуджені до розстрілу:

Пшебитковський Карл Владиславович, 1910 р.н., робітник ліспромгоспу.

Пшебитковський Павло Владиславович, 1907 р.н., ливарник заводу.

Пшебитковський Петро Владиславович, 1904 р.н., ливарник фаянсового заводу.

Польська сім'я Міллерів 19.12.37 р. засуджена до розстрілу за звинуваченням у шпигунстві:

Міллер Костянтин Ернестович, 1875 р.н., бондар, чоловік.

Міллер Францішка Павлівна, 1884 р.н., домогосподарка, дружина.

Їх дочка Міller Марія Костянтинівна, 1910 р.н., домогосподарка.

Депортациї зазнали сім'ї:

Домашевська Олена Григорівна, 1888 р.н., полька, її діти Домашевська Марія Іванівна, 1904 р.н. та Домашевська Ніна Іванівна, 1927 р.н., як неблагонадійних елементів їх вислано в Казахстан на спецпоселення у 1936 р.

Логачова Ядвіга Романівна, полька, домогосподарка, її діти Логачова Жанетта Михайлівна, 1937 р.н., Логачова Лідія Михайлівна, 1929 р.н., Логачова Ольга Михайлівна, 1931 р.н., вислані, як неблагонадійні елементи в Казахстан.

Олійник Ганна Іванівна, 1905 р.н., українка, домогосподарка, її діти Олійник Валентина Андріївна, 1928 р.н., домогосподарка та Олійник Надія Андріївна, 1925 р.н., домогосподарка, як членів сім'ї зрадника Батьківщини їх 18.12.46 р. вислано на 5 років в Казахстан.

Пашковський Фелікс Йосипович, 1908 р.н., поляк, приймальник лісозаводу, його дружина Пашковська Регіна Антонівна, 1911 р.н., домогосподарка та їх дочка Пашковська Ванда Феліксівна, 1931 р.н., за звинуваченням в антирадянській агітації 10.03.36 р. вислані на 3 роки у Казахстан на спецпоселення.

Всього у 1930–1950 рр. з 378 репресованих мешканців Славути розстріляно 158, засуджено до різних термінів ув'язнення — 148, депортовано за межі району та України — 44 особи, справи припинено у 28 випадках. Серед репресованих: робітників — 184, інженерно-технічних працівників — 23, службовців — 42, односібників і кустарів — 41, домогосподарок — 37, освітян, працівників культури і редакції газети — 19, військових — 19, медичних працівників — 7. З них поляків — 149, українців — 140, єреїв — 36, німців — 30, росіян — 10, інших національностей — 13. У повоєнні роки за зрадницьку поведінку під час окупації, співпрацю з окупантами владою, за зраду Батьківщини, антирадянську агітацію та участь в ОУН-УПА осуджено 40 осіб, які згодом теж реабілітовані.

Глава 27. Перші місяці окупації міста

Славутчани про початок війни довідались 22 червня по радіо з виступу В. Молотова. В цей день на ринковій площі зранку був великий базар, але після повідомлення про війну люди швидко розбеглися, було не до торгу. Над містом почали пролітати літаки, чого раніше не було, адже район був закритий для польотів авіації. На вулицях з'явилися озброєні гвинтівками члени винищувальних загонів з числа місцевих жителів, переважно єреїв. Над містом повільно летів важкий літак. Раптом в небі з'явився швидкісний і обстріляв першого, з якого вистрибнули два парашутисти. По них відкрили стрільбу яструбки. Один з пілотів приземлився на ринковій площі, виявилось, що це радянський льотчик, літак впав в районі сучасних очисних споруд.

З липня ворог почав бомбардувати місто. Були випадки мародерства з магазинів і залишених господарських будинків. Найбільше постраждали центр міста, згорів кінотеатр, велика пожежа від бомбардувань виникла в районі ринкової площі".

Розміщена у Славуті кавалерійська дивізія, піднята по тривозі о 4 год. ранку 22 червня, виступила до м. Кременця, де вже під вечір 23 червня вступила в бій з німецькими моторизованими частинами, які до того часу зайняли більшу частину міста. Вибивши ворога з Кременця, частини дивізії утримували місто на протязі 8 днів, ведучи важкі бої, потрапили в оточення, з якого зуміли вирватися.

Просування ворога до міста Славути стримували воїни 109 та 213 моторизованих дивізій. 109 дивізія (командир — полковник Краснорецький) відійшла з Острога і зайняла оборону західніше Славути. У лісі під Славутою перший бій з ворогом прийняла 147-ма стрілецька дивізія, її окремий мотоциклетний полк вступив у бій з передовими частинами ворожої танкової групи. 4 липня частини фашистської армії окупували місто.

Фашисти, місцеві та прибулі з окупантами найманці приступили до встановлення “нового порядку” у місті. Було створено районну і міську управи, районну “народну” міліцію, військову комендатуру тощо.

24 липня комендант міста підписав “Наказ до населення міста Славута”, в якому вимагалося:

«1. Всім, у кого знаходилася зброя, радіоапарати, акумулятори й аноди, телефонні апарати і всяке військове знаряддя, негайно знести до команди народної міліції по вул. Цвітоській (частина сучасної вул. Соборності). — Авт.»

2. За переховування більшовицьких міліціянтів, НКВДистів і військових карається розстрілом.

3. Під загрозою розстрілу забороняються грабунки та привласнення всякого майна.

4. Награбоване майно належить негайно знести в команду народної міліції (протягом 24 годин).

5. Встановлені слідуючі поліцейські години:

а) для українців — від години 6 до 21 (9 годин вечора за німецьким часом),

б) для жидів і поляків — від 6 до 20 годин.

6. Всі жиди мусять носити на правому рамені білу опаску із блакитною зіркою Давида.

7. Службою безпеки, охорони і порядку є українська народна міліція, котра носить жовто-блакитну відзнаку на лівому рамені.

8. За невиконання повищих наказів підлягає кожний воєнному судові.” (Стиль написання збережено. — Авт.).

Керівником міської управи було призначено Матеюка Д. П., вчителя Славутської середньої школи № 1, секретарем — Качуровського В. І. За період з 8 по 18 серпня у Славуті проведено детальний перепис населення. Розпочалося винищенння працездатного єврейського населення міста уже в липні-серпні 1941 року, коли під виглядом відправки на роботу людей

вивозили у лісові хащі на розстріл. Лише в урочищі Лиса Гора поряд з дорогою Славута-Шепетівка розстріляно біля 800 осіб.

Наказ від 11 серпня 1941 року по міській управі засвідчує, що німецька влада не довіряла місцевій "народній міліції", яка розміщалася у приміщенні СШ № 2 по вул. Соборності:

"За погодженням з військовою комендатурою наказую:

1. Районній міліції о 2 год. дня цього числа з'явитися до військового коменданта з виданою у комендатурі зброєю і велосипедами.

2. Все майно, яке є у розпорядженні районної міліції, здати до управи».

Обов'язкова постанова Славутської міської управи від 12 серпня передбачала:

1. «Забороняється проведення обшуків та трусів у громадян міста і району представникам народної міліції або іншим органам району, за винятком осіб від військової німецької комендатури.

2. Обшуки представником народної міліції або іншим органом допускається проводити лише при наявності ордера від управи на право обшуку.»

Наказом від 25.08 головним лікарем районної лікарні призначено Домбровського І. М., якого у грудні замінив на цій посаді Михайлів Ф. М.

Для населення міста запроваджувалася трудова повинність, безкоштовна робоча сила використовувалася на різноманітних роботах, про що свідчить постанова районної управи від 6.09.1941 року: "Розглянувши матеріали по будівництву мосту та тротуарів на урочище Плотиче, районна управа вирішила: відроблені громадянами м. Славути, мешканцями Плотиче 106 робочих днів по збудуванню мосту і тротуарів віднести за ра-хунок трудоповинностей і оплати за такі не проводити". Староста районної управи Гончаренко 30.11.1941 року підписав інформацію про роботу підприємств міста:

Підприємство	Стан	Робітників	Добова спроможність
1. Фаянсовий завод	працює	106	1100 один. продукції
2. Паперова фабрика	працює	80	9,5 т. за зміну
3. Суконна фабрика	працює	90	60 шт. ковдр
4. Чавунно-ливарний завод	пошкоджений при бомбардуванні	8	працює майстерня

5. Шкіряний завод	працює	19	овечих шкур — 15, юхтових — 10
6. Маслозавод	працює	13	1 тонна
7. Електростанція	працює	19	680 кВт/год
8. Млин	працює	9	4,5 тонни
9. Толева фабрика	працює		200 рулонів у зміну
10. Лісопильний завод № 1	працює	90	80 куб. м. за зміну
11. Лісопильний завод № 2	працює	30	20 куб. м. за зміну
12. Лісопильний завод № 3	працює	27	18 куб. м. (реорганізовується)
13. Сушарня фруктів	працює	9	1 тонна
14. Хлібозавод	працює	30	12 тонн
15. Баня	працює	6	ванна — 96 чоловік, лазня — 280 чоловік
16. Бойня	закрита		-
17. Друкарня	працює	9	1200 примірників

У серпні 1941 року в місті Славуті під тимчасовий табір для радянських військовополонених було використано існуючу до війни по провулку Шевченка тюремну установу, в якій утримувалися по декілька місяців робітники заводів і фабрик міста за запізнення на роботу, вони добували торф поряд з турмою. Як пише Ю. Соколов у книзі “Пока живы — надо встречаться”: “З Шепетівки пригнали велику кількість полонених і помістили в бараках торфорозробок. З ближнього лісопункту потягнулися до військового містечка підводи зі стовпами, з вантажівок вивантажували мотки колючого дроту. Полонені рили глибокі ями, встановлювали в два, а де і в три ряди стовпи, обносили табір колючою дротяною сіткою”. А з вересня 1941 року Славутський табір почав діяти на території військового містечка.

Фашистський терор і грабежі, розстріли в перші дні окупації партійних, радянських і комсомольських працівників спонукали місцевих патріотів до дій. Люди ставали на шлях боротьби з ворогом. Уже в липні 1941 року у с. Стригани керівник початкової школи А. З. Одуха створив підпільну антифашистську групу з учнів та вчителів школи. У м. Славуті в кінці липня 1941 року організував першу підпільну групу Антон Рафаїлович Яворський. До групи ввійшли місцеві жителі і військові, які втекли з полону і проживали у місті.

Яворський А. Р. народився у 1908 році у м. Києві, з 1919 року з батьками жив у Славуті, закінчив однорічну школу лісників,

до призову на військову службу у 1936 році працював завгоспом лісгоспу. Офіцер, службу проходив у Бердичеві на посаді командира взводу. У 1937 році переведений на службу в Білорусію на посаду фізрука полку, у червні 1938 року репресований, перебував на засланні у Смоленську до квітня 1939 року. Після звільнення працював фізруком у Бердичівському механічному технікумі. Мобілізований у перші дні війни, А. Р. Яворський потрапив у полон, з Судилкова під Шепетівкою втік з табору до сім'ї у Славуту.

До складу підпільної групи входило 12 чоловік, в т.ч:

Банацький Роман Аполінарійович, інженер, військовий, працював у лікарні завгоспом;

Банацька Устина (Тіна) Аполінаріївна, працювала сестрою-господаркою у лікарні;

Борковський Юрій Володимирович, працював у поліції;

Главінський Анатолій, до війни працював слідчим прокуратури, під час окупації влаштувався на роботу в бухгалтерію лікарні;

Кравченко Зінаїда Василівна, інженер;

Кравченко Микола Васильович, влаштувався на роботу в поліцію;

Мартинюк Володимир Федорович, працював шофером на електростанції;

Підпільні мали радіоприймач, друкарську машинку; друкували і поширювали листівки, проводили агітаційну роботу серед населення проти окупантів. Група мала явочні квартири у Славуті, підбирала людей для партизанської боротьби.

Підпільні Славутчини з перших кроків діяльності прагнули об'єднати свої зусилля у боротьбі з ворогом. 8 серпня 1941 року на квартирі А. Яворського (вул. Князів Санґушків, 50) відбулася перша нарада активних учасників підпілля. Присутні на нараді А. Р. Яворський, А. З. Одуха, В. Ф. Мартинюк і М. В. Кравченко обговорили питання добору і підготовки людей для збройної боротьби, збір і здобуття озброєння, встановлення зв'язків з підпільніками інших населених пунктів, розгортання антифашистської агітації серед місцевого населення. У вересні 1941 року на тій же квартирі відбулася друга нарада з участю А. З. Одухи, А. Р. Яворського, В. Ф. Мартинюка, М. О. Кравченка, Р. А. Банацького та А. Главінського, на якій намітили заходи по посиленню антифашистської пропаганди, конспірації, організації

радіопрослуховування, виведення із таборів військовополонених тощо.

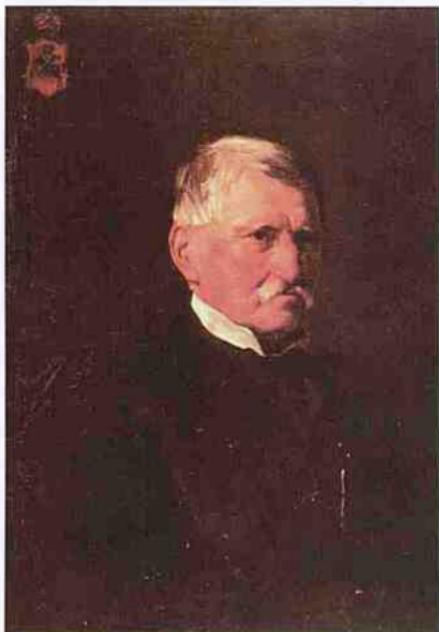
Радіоприймач встановили на квартирі Р.А. Банацького, який мав забезпечувати організацію зведеннями Радінформбюро і матеріалами радянської пропаганди. А.З. Одусі, як найбільш обізнаному із районом, було доручено вести роботу серед сільського населення і вчителів. Широкі знайомства і родинні зв'язки допомогли йому організувати підпільні групи у селах Славутського і суміжних районів.

Глава 28.

Концтабір військовополонених під Славutoю

З серпня 1941 року в місті Славуті під тимчасовий табір для радянських військовополонених було використано існуючу до війни по провулку Шевченка тюремну установу. З появою табору в Славуті місцеві жителі, переважно жінки та дівчата, підждали до огорожі табору, передавали продукти, шукали своїх родичів. Була можливість за харчі чи інші речі "викупляти" полонених в охороні. Мали місце випадки, коли через огорожу місцева жінка чи дівчина знайомилася з полоненим, а через декілька днів, принісши дарунок охоронцю, забирали полоненого додому під виглядом родича чи чоловіка. Так, дівчина з села Баран'є Зінчук Марія "викупила" з полону росіяніна, жителя Новосибірської області Іванова Олексія Григоровича. За попередньою домовленістю з Марією, О.Іванов назвав себе українським прізвищем Терещенко і сказав, що він родом із села Баран'є Славутського району. Невдовзі О.Іванов створив у селі підпільну організацію, а потім пішов у партизанський загін. Він героїчно загинув у бою в квітні 1944 року, посмертно удостоєний звання Героя Радянського Союзу.

З вересня 1941 року Славутський табір для військовополонених почав діяти на території військового містечка, отримавши назву "Stammlager 301. Slavuta Zweiglager" — "Шталаг 301. Відділення в Славуті", пізніше — «Шталаг 357». Дане відділення призначалося для утримання хворих та поранених військовополонених рядового та сержантського складу. Під табір використано 10 триповерхових казарм для особового складу дивізії, обнесених рядами огорожі з колючого дроту. По кутах загорожі стояло п'ять сторожових вишок, з яких проглядалася не тільки

Князь Роман-Адам Євстафійович
Сангушко (1801-1881 рр.)

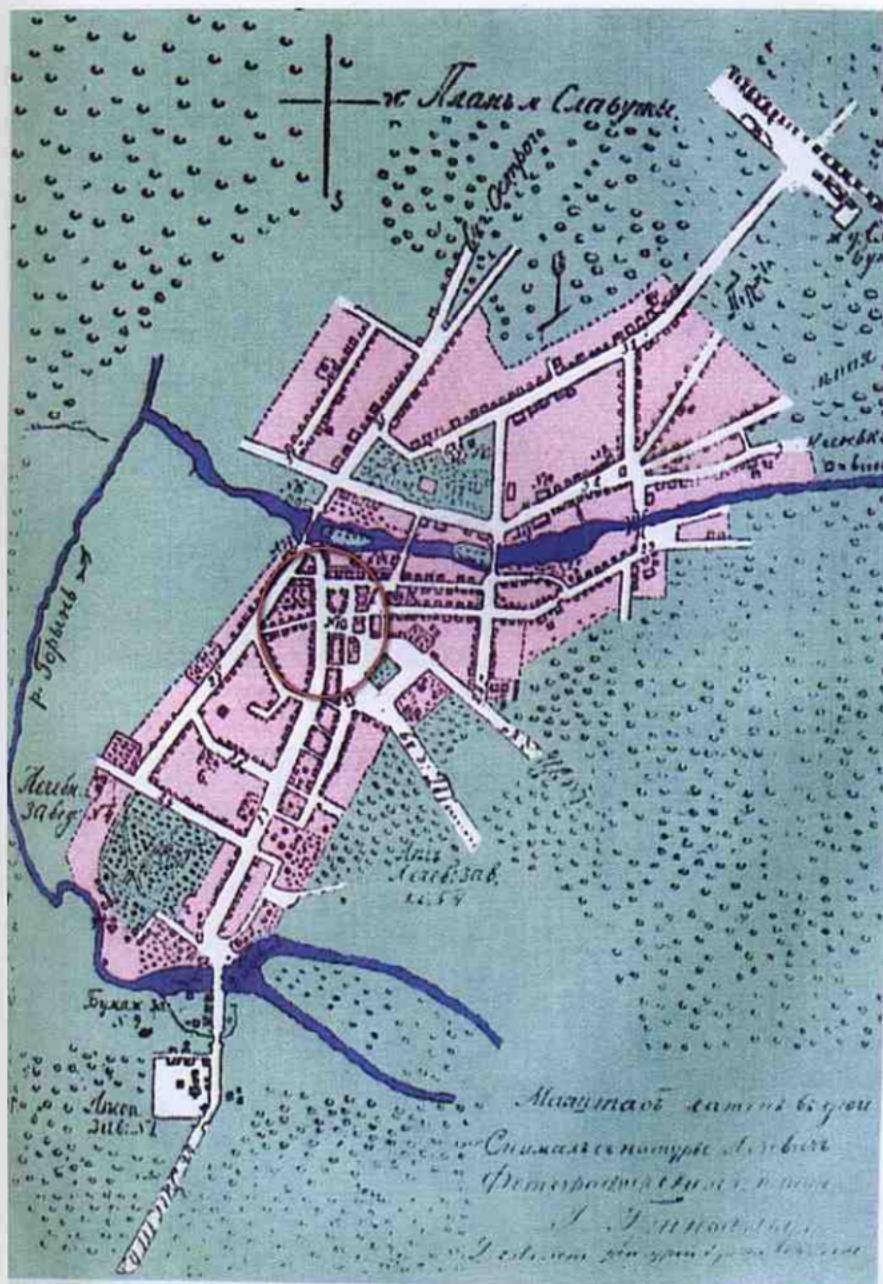

Князь Роман-Даміан Владиславович
Сангушко (1832-1917 рр.)

Славута - Більшість

Торгові ряди з ратушею на Ринковій площі міста Славути. Фото кінця XIX ст.

План м. Славути, 1907 р.